

Pogranicze Rzeczypospolitej z Turcją w XVI i na początku XVII w.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Piotr Kroll, *Sukces polityki unikania wojny z Turcją: pokój z 1533 r.*, dostępny w internecie: https://www.wilanow-palac.pl/sukces_polityki_unikania_wojny_z_turcja_pokoj_z_1533_r.html.

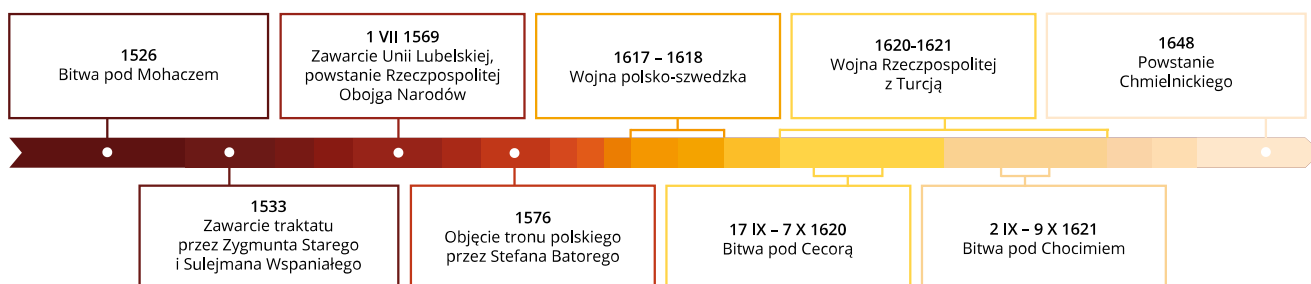
Pogranicze Rzeczypospolitej z Turcją w XVI i na początku XVII w.

Bitwa pod Chocimiem z 1621 r.

Źródło: Józef Brandt, Wikimedia Commons, domena publiczna.

W wyniku zajęcia wschodnich Węgier przez Turcję po bitwie pod Mohaczem w 1526 r. Polska znalazła się w rzędzie krajów zagrożonych przez imperium osmańskie. Zygmunt Stary jednak starał się zachować pokojowe stosunki z Turkami. Do zawarcia pokoju przyczyniła się bitwa pod Obertynem, do której doszło w 1531 roku. Armia Rzeczypospolitej dowodzona przez Jana Amora Tarnowskiego odniosła zwycięstwo nad wojskami mołdawskimi zależnymi od Osmanów. Następstwem tej wygranej był traktat z Sulejmanem Wspaniałym zawarty w 1533 r. i ponowiony 20 lat później przez Zygmunta Augusta. W XVI w. Rzeczpospolita korzystała z tego, że ekspansja turecka kierowała się na kraje dziedziczne Habsburgów (zachodnie Węgry i Austrię) oraz na teren basenu Morza Śródziemnego.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Wymienisz punkty zapalne w stosunkach polsko-tureckich.
- Przeanalizujesz plany Stefana Batorego i Jana Zamojskiego wobec państwa osmańskiego.
- Opiszysz sytuację Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku.

Przeczytaj

Stosunki z Turcją w XVI i na początku XVII w.

Objęcie tronu Rzeczypospolitej Obojga Narodów przez Stefana Batorego w 1576 r. otworzyło nowy etap w stosunkach polsko-tureckich. Pochodzący z **Siedmiogrodu** władca planował stworzenie **koalicji** antyosmańskiej, która wypędziłaby Turków z Węgier, a być może i z Bałkanów. Rzeczpospolita mogłaby wówczas oprzeć swe granice o Morze Czarne. Jednak konflikty z Gdańskiem i państwem moskiewskim, a potem śmierć króla przekreśliły te plany. Politykę Batorego starał się kontynuować **kanclerz** Jan Zamojski, choć jego ambicje nie wykraczały poza ponowne uzależnienie Mołdawii i Wołoszczyzny od Polski. Dowodził on wyprawami, które wprowadziły na oba trony władców popieranych przez Rzeczpospolitą. Już jednak w 1601 r. Turcy odzyskali wpływy w Mołdawii i na Wołoszczyźnie.

Stanisław Żółkiewski (1547–1620), hetman wielki koronny, stronnik Zamojskiego (walczył pod Byczyną w 1588 r. w obronie elekcji Zygmunta III Wazy), zwycięzca spod Guzowa w 1607 r. podczas rokoszu Zebrzydowskiego (wraz z Chodkiewiczem) i Kłuszyna w 1610 r., zdobywca Moskwy. Zginął w czasie odwrotu po bitwie pod Cecorą w 1620 r. Portret z przełomu XVII i XVIII wieku.

Określ, czy Żółkiewski jest przedstawiony w stroju szlacheckim. Odpowiedź uzasadnij.

Źródło: domena publiczna.

Przyczyny konfliktu

Punktami zapalnymi w stosunkach polsko-tureckich pozostawały, z jednej strony, samowolne wyprawy Kozaków i magnatów kresowych przeciw chanatowi krymskiemu i prowincjom tureckim nad Morzem Czarnym, z drugiej zaś – najazdy tatarskie na południowo-wschodnie ziemie Rzeczypospolitej. Gdy w 1615 r. Kozacy najechali i obrabowali okolice Stambułu,

Jan Karol Chodkiewicz (1560–1621), hetman wielki litewski (1605–1621), zwycięzca spod Kircholmu (1605), Guzowa (1707, wraz z Żółkiewskim) i Chocimia (1621); portret z ok. 1620 roku.

Co wskazuje na to, że na obrazie ukazany został hetman?

Źródło: domena publiczna.

cierpliwość [sułtana](#) się wyczerpała. [Hetman](#) Żółkiewski zapobiegł wówczas wybuchowi wojny, złożywszy obietnicę powstrzymania najazdów kozackich. Kiedy jednak cztery lata później król Zygmunt III na prośbę zajętych tłumieniem powstania czeskiego Habsburgów zgodził się, by polskie oddziały [lisowczyków](#) splądrowały Siedmiogród, pozostający pod luźną zwierzchnością lenną Turcji, sułtan uznał to za powód do wypowiedzenia Polsce wojny. Próba powstrzymania agresji tureckiej na terenie Mołdawii zakończyła się klęską pod Cecorą w 1620 r. i śmiercią Żółkiewskiego. Kolejny najazd Turków udało się Polakom zatrzymać pod Chocimiem w 1621 roku. Dowodzone przez hetmana Jana Karola Chodkiewicza i Stanisława Lubomirskiego wojska polskie, wzmocnione oddziałami kozackimi, dzięki silnej artylerii i talentowi inżynierów wojskowych zdołały utrzymać pozycje obronne. Podpisany w tym samym roku pokój

chocimski ustalił granicę stref wpływów na Dniestrze.

Warto wiedzieć

Lisowczycy

Byli polskim odpowiednikiem zachodnioeuropejskich najemników, zwanych z włoska kondotierami. To bractwo żołnierskie powstało podczas wojny polsko-szwedzkiej w [Inflantach](#) na początku XVII w. i składało się z nieopłaconych na czas żołnierzy hetmana Chodkiewicza. Najczęściej byli to przedstawiciele drobnej szlachty mazowieckiej oraz wzbogaceni na wojnie [plebejusze](#). Aby wymusić żołd, zawiązali oni konfederację, której głównym zajęciem stało się rabowanie dóbr królewskich i duchownych. Na ich czele stanął w 1604 r. były husarz Aleksander Lisowski, od którego nazwiska ukuto nazwę formacji. Lisowczycy, skompromitowani łupiestwami w Polsce, najęli się na służbę u drugiego Dymitra Samozwańca. W 1610 r. część z nich włączono do armii Rzeczypospolitej.

Jeździec polski (lisowczyk), obraz pędzla Rembrandta, 1655 r. Uzbrojenie i ubiór lisowczyków były niemal całkowicie dowolne i zależne od stopnia zamożności konkretnego żołnierza, charakterystyczne były jedynie obciste spodnie.

Opisz uzbrojenie lisowczyka ukazanego na obrazie.

Źródło: Rembrandt, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Lisowczycy byli lekką jazdą. W walce ich atutem była szybkość i zaskoczenie, gdyż poruszali się bez taboru, a zaopatrywali się, grabiąc i rabując. Używano ich do rajdów kawaleryjskich w celu zniszczenia kraju przeciwnika, aby uniemożliwić mu utrzymanie w terenie własnej armii. W 1618 r. lisowczycy splądrowali Siedmiogród, następnie wynajęci przez Habsburgów uczestniczyli w wojnie trzydziestoletniej. W połowie lat 30. XVII w. formacja została rozproszona.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DrFG3fK7n>

Nagranie filmowe dotyczące pogranicza Rzeczypospolitej z Turcją.

Słownik

hetman

(niem. *Hauptmann*) najwyższy dowódca wojsk w Polsce i na Litwie od XV w. do rozbiorów; w dawnej Rzeczypospolitej początkowo tytuł hetmana nadawany był osobie, która w imieniu króla dowodziła całością lub częścią wojsk; stanowisko to nadawane było na okres wojny lub kampanii, lecz od 1581 r. funkcja hetmana stała się dożywotnią

Inflanty

(łac. *Livonia, Lieflant*) nazwa pochodzi od plemienia Liwów; nadana została w XIII w. krainie historycznej nad rzeką Dźwiną i Zatoką Ryską, powstałej w obrębie posiadłości zakonu kawalerów mieczowych; zamieszkane przez plemiona bałtyckie i ugrofińskie; dawne Inflanty obejmują terytoria dzisiejszej Estonii oraz Łotwy

kanclerz

(z łac. *cancellarius* od *cancelli* – kratki sądowej) dawniej urzędnik kierujący kancelarią królewską; w Polsce urząd ten pojawił się na początku XII w., w latach późniejszych nazywano go kanclerzem Królestwa Polskiego, jeszcze później kanclerzem koronnym; po unii lubelskiej pojawił się urząd kanclerza wielkiego litewskiego; kanclerz koronny kierował polityką zagraniczną wobec państw Europy Zachodniej, zaś kanclerz Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec państw położonych na wschód od Rzeczypospolitej; kanclerz koronny był najważniejszym urzędnikiem państwowym; dbał m.in. o praworządność i pilnował, by król przestrzegał praw i zachowywał *pacta conventa*

koalicja

porozumienie zawarte pomiędzy dwoma podmiotami (np. partiami bądź krajami), którego celem jest prowadzenie wspólnej polityki

lisowczycy

lekka, nieregularna polska kawaleria, zorganizowana na początku XVII w. przez Lisowskiego, odznaczająca się sprawnością bojową i ruchliwością

plebejusz

(łac. *plebes* – lud) w dawnej Polsce warstwa społeczna nienależąca do stanu szlacheckiego

Siedmiogród

(niem. Siebenbürgen,) historyczna kraina położona na terenie dzisiejszej Rumunii; w X w. została podporządkowana Węgrom, w XIII w. rezydowali tu Krzyżacy, a w XVI w. Siedmiogród przeszedł pod panowanie tureckie aż do końca XVII w.

sułtan

(arab. *sulṭān*) tytuł władcy używany w państwach muzułmańskich, m.in. przez Seldżuków, mameluckich władców Egiptu i monarchów osmańskich

Słowa kluczowe

Rzeczypospolita Obojga Narodów, polityka zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI- XVIIw., Turcja w XVI- XVIIw., lisowczycy, koalicja antyosmańska, Siedmiogród, bitwa pod Cecorą, pokój chocimski

Bibliografia

H. Widacka, *Lew Lechistanu*, Warszawa 2010.

Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych, cz. I, oprac. S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980.

F. Babinger, *Z dziejów imperium Osmanów*, Warszawa 1977.

S. J. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej. Tom 1. 1208-1808*, Warszawa 2016.

Ł. Pabich, *Wojna polsko-turecka w latach 1633-1634*, Grojec 2020.

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją przedstawiającą przebieg pierwszej bitwy pod Chocimiem w 1621 r. i wykonaj kolejne polecenia.

Wystąpił błąd

Film nawiązujący do przebiegu pierwszej bitwy pod Chocimiem w 1621 roku.

Polecenie 2

Wskaż momenty przełomowe bitwy pod Chocimiem.

Polecenie 3

Omów wynik bitwy pod Chocimiem. Wyjaśnij, co doprowadziło do podpisania rozejmu.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmami i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DSbJgpt9r>

Film opowiadający o pograniczu Rzeczypospolitej z Turcją, część pierwsza.

Polecenie 2

Opisz relacje Rzeczypospolitej z Turcją w czasach Jagiellonów.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij, gdzie i dlaczego rozpoczął się konflikt Rzeczypospolitej z Turcją.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DSbJgpt9r>

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 4

Wyjaśnij, w jaki sposób relacje Rzeczypospolitej z Habsburgami przekładały się na jej stosunki z Turcją.

Twoja odpowiedź

Polecenie 5

Oceń z perspektywy interesów Rzeczypospolitej wynik wojny z Turcją rozpoczętej w roku 1672.

Twoja odpowiedź

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Określ, na czasy których władców Polski przypadają opisane w tekstach wydarzenia. Umieść imiona królów w odpowiednich miejscach w tabeli.

Wydarzenia	Władca
<p>Król wysunął plan podboju państwa moskiewskiego i zyskał dla niego znaczne poparcie szlachty. Jego sojusznikiem został także papież Sykstus V, który obiecał znaczną pomoc finansową. W myśl dalekosiężnych zamierzeń monarchy po zrealizowaniu tego podboju wszystkie siły polskie, litewskie, moskiewskie, kozackie i węgierskie miały zostać rzucone na Turcję. Przygotowania wojenne przerwała nagła śmierć króla w Grodnie.</p> <p>https://twojahistoria.pl/encyklopedia/stefan-batory-król-polski-1576-1586/</p>	<div style="border: 1px dashed gray; height: 100%; width: 100%;"></div>
<p>W okresie [tego władcy] nie dochodziło do większych zadrażnień w stosunkach polsko-tureckich. Nie mogły tego zmienić walki, które Polacy toczyli z lennikami sułtańskimi: Tatarami i Mołdawianami. Taka postawa wynikała z trudności wewnętrznych imperium stojącego w obliczu wojny domowej między synami starzejącego się [sułtana] Bajazyda II. Z drugiej strony do Stambułu docierały informacje o planach papiestwa, by wykorzystać konflikt wewnętrzny w Turcji i zorganizować wyprawę węgiersko-polską. Na dworze krakowskim przeważała jednak postawa pacyfistyczna wobec Osmanów.</p> <p>https://www.wilanow-palac.pl/sukces_polityki_unikania_wojny_z_turcja_pokoj_z_1533_r.html</p>	<div style="border: 1px dashed gray; height: 100%; width: 100%;"></div>
<p>W ciągu kilku lat poprzedzających wybuch wojny, w każdym z tych drażliwych obszarów nastąpiło wyraźne wzmożenie polskiej aktywności. Wyprawy morskie Kozaków osiągnęły niespotykane dotąd rozmiary. Interwencja Rzeczypospolitej w wojnę trzydziestoletnią i wyprawy wojsk polskich do Mołdawii również nie uszły uwadze Turków. Gdy [...]kolejna taka wyprawa skończyła się katastrofą militarną armii hetmana Stanisława Żółkiewskiego, Turcy odczytali to jako oznakę słabości przeciwnika. Mimo że wezyr Ali Pasza odradzał sułtanowi atakowanie Rzeczypospolitej, młody Osman II wolał posłuchać głosu doradców nawołujących do wojny.</p> <p>https://historia.org.pl/2021/09/04/bitwa-pod-chocimiem-1621-polska-zatrzymała-ponad-100-tys-armie-imperium-osmanskiego/</p>	<div style="border: 1px dashed gray; height: 100%; width: 100%;"></div>

Wydarzenia	Władca
<p>Zasadniczą zmianę głównych kierunków polskiej polityki zagranicznej przyniosło zawarcie unii lubelskiej [...] Korona stała się wówczas częścią wielkiego organizmu wielonarodowego z granicami zagrożonymi głównie przez Turcję i Moskwę. Spowodowało to osłabienie presji na realizację projektów przyłączenia dawnych ziem piastowskich – Śląska, Pomorza i Prus Książęcych.</p> <p>https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Stosunki_polsko-tureckie</p>	

Zygmunt Stary

Zygmunt III Waza

Zygmunt August

Stefan Batory

Zapoznaj się z poniższymi materiałami źródłowymi i na ich podstawie wykonaj polecenie.

Źródło 1

((Piotr Kroll

Sukces polityki unikania wojny z Turcją: pokój z 1533 r.

Kolejne lata upłynęły w pokoju, gdyż polska strona nie zamierzała mieszać się w konflikt habsbursko-turecki, który rozgorzał po klęsce pod Mohaczem w 1526 roku i zgłoszeniu przez Ferdynanda Habsburga pretensji do korony węgierskiej. Państwo polskie, nie chcąc zadrażniać stosunków z Turcją, wybrało drogę pokojowego ich ułożenia. [...] W 1532 r. pojawiła się szansa na zawarcie trwałego układu, a nie jak dotychczas kilkuletnich rozejmów. Nieudana kampania przeciw Austrii i skierowanie ekspansji przeciwko Persji sprawiły, że Turcy zmienili swoją politykę wobec Rzeczypospolitej. Jesienią tego roku do Stambułu ruszył poseł króla Piotr Opaliński, który miał zabiegać o zawarcie trwałego pokoju obowiązującego do końca życia obu monarchów oraz ich synów i jednocześnie następców. [...] Poseł dogonił wracającego z wyprawy sułtana na początku listopada, jeszcze zanim ten dotarł do Adrianopola. Same zaś rokowania odbyły się już w Stambule, kończąc się na początku stycznia. Ostatecznie traktat pokojowy zawarty został na czas życia obu monarchów, Zygmunta i Sulejmana. Sułtan nie zgodził się, aby układ obowiązywał też ich następców [...].

Źródło: Piotr Kroll, *Sukces polityki unikania wojny z Turcją: pokój z 1533 r.*, dostępny w internecie: https://www.wilanow-palac.pl/sukces_polityki_unikania_wojny_z_turcja_pokoj_z_1533_r.html.

Źródło 2

Źródło: Marcello Bacciarelli, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Rozstrzygnij czy tekst (źródło 1) dotyczy tego samego wydarzenia, co ilustracja (źródło 2).
Uzasadnij swoją odpowiedź odwołując się do obu źródeł.

Rozstrzygnięcie

Twoje uzasadnienie

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Pogranicze Rzeczypospolitej z Turcją w XVI i na początku XVII w.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:

- 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów;
- 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696;
- 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;
- 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania XVII-wiecznych konfliktów Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 2) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego, Jana III Sobieskiego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia punkty zapalne i przyczyny konfliktów w stosunkach polsko-tureckich;
- charakteryzuje plany Stefana Batorego i Jana Zamojskiego wobec państwa osmańskiego;
- przedstawia sytuację Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Pogranicze Rzeczypospolitej z Turcją w XVI i na początku XVII w.”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Animacja” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie przez nauczyciela tematu i celów zajęć, przejście do omawiania planowanego przebiegu zajęć.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy

zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca uczniom, aby zgłaszali swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią swoje pomysły, a pozostały jeszcze jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel uzupełnia informacje.

Faza realizacyjna:

1. Praca z multimedium („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie nr 2: „Opisz relacje Rzeczypospolitej z Turcją w czasach Jagiellonów”. Poleca uczniom, aby podzielili się na małe 4- lub 5-osobowe grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Odtwarza pierwszy z filmów. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi. W podobny sposób uczniowie wykonują polecenie nr 3.
2. W kolejnym kroku prowadzący odtwarza drugie nagranie. Tym razem uczniowie pracują w parach. Przygotowują w nich odpowiedzi na dołączone do filmu polecenia: omawiają, w jaki sposób relacje Rzeczypospolitej z Habsburgami przekładały się na jej stosunki z Turcją (polecenie nr 4) oraz oceniają z perspektywy interesów Rzeczypospolitej wynik wojny z Turcją rozpoczętej w roku 1672 (polecenie nr 5). Wybrana dwójka uczniowska prezentuje swoje propozycje odpowiedzi, pozostali uczniowie odnoszą się do niej, a nauczyciel czuwa nad poprawnością wypowiedzi.
3. Nauczyciel, nawiązując do animacji bitwy pod Chocimiem, z którą uczniowie mieli zapoznać się przed lekcją, zadaje uczniom pytanie: Jaki był przebieg tej bitwy? O których momentach możemy powiedzieć, że odegrały kluczową rolę w wyniku bitwy? W jaki sposób jej wynik przełożył się na relacje polsko-tureckie? uczniowie przedstawiają swoje propozycje odpowiedzi, uzasadniając je.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji „Pogranicze Rzeczypospolitej z Turcją w XVI i na początku XVII w.” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.
2. Na zakończenie nauczyciel dokonuje oceny pracy wylosowanej grupy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji „Pogranicze Rzeczypospolitej z Turcją w XVI i na początku XVII w.” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.
2. Na zakończenie nauczyciel omawia przebieg zajęć i dokonuje słownej oceny pracy uczniów.

Materiały pomocnicze:

H. Widacka, *Lew Lechistanu*, Warszawa 2010.

Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych, cz. I, oprac. S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980.

F. Babinger, *Z dziejów imperium Osmanów*, Warszawa 1977.

S. J. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej. Tom 1. 1208-1808*, Warszawa 2016.

Ł. Pabich, *Wojna polsko-turecka w latach 1633-1634*, Grojec 2020.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie na podstawie informacji zawarych w animacji oraz filmach przygotowują prezentację multimedialną będącą podsumowaniem lekcji.